

ГЕОГРАФІЯ

УДК 911.3:338.45(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.17.2026.5>

РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

В. В. Луцюк¹

В умовах воєнного стану явище вимушеного переміщення населення на виробництво стало як реакцією на збройну агресію, так і способом збереження й відновлення економіки держави. Тому метою дослідження було проаналізувати суспільно-географічні аспекти релокації підприємств України в умовах воєнного стану та виявити закономірності впливу цих процесів на територіальне планування. У статті проаналізовано процеси релокації підприємств України в умовах воєнного стану з позицій суспільної географії. Розглянуто теоретичні засади поняття релокації як механізму економічної безпеки. Систематизовано результати досліджень наукових праць щодо впливу релокації на територіальне планування та регіональний розвиток. Проаналізовано статистичні дані офіційних джерел, на основі яких виділено три основні етапи у перебігу релокації в умовах воєнного стану в Україні, кожен із яких мав свої особливості перебігу. Якщо у перші місяці повномасштабного вторгнення відбувалося стихійне й намасовіше переміщення, то починаючи від 2024 року ми фактично фіксуємо розмірене, прораховане та стратегічно сплановане явище. Розкрито умови релокації, які на сучасному етапі створені у контексті стратегічної адаптації економіки на п'ятому році повномасштабного вторгнення за участі Уряду України та міжнародних партнерів. Також вказано на низькій активності співпраці підприємців із програмою уряду з підтримки релокованих підприємств (11%), що ставить під сумнів масштабність охоплення вказаної програми та взагалі її корисність. Існує нагальна потреба у врахуванні в програмах регіонального розвитку додаткового навантаження на соціальні служби та ринок житла, потреб в реконструкції інфраструктури, включаючи транспортні мережі, медичні заклади, ринок нерухомості, освітні заклади та логістичні системи підтримки, пов'язаних із процесами релокації.

Ключові слова: інфраструктура, переміщення виробництва, воєнний стан, регіональний розвиток, просторове планування.

RELOCATION OF UKRAINIAN ENTERPRISES UNDER MARTIAL LAW: SOCIO-GEOGRAPHICAL ASPECT

V. V. Lutsyuk

Under martial law, the phenomenon of forced population relocation to industrial sites became both a reaction to armed aggression and a way to preserve and restore the state economy. Therefore,

¹ здобувач третього рівня вищої освіти спеціальності 106 Географія (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці)
e-mail: lutsyuk.volodymyr@chnu.edu.ua
ORCID: 0009-0004-5259-5779

the purpose of the study was to analyze the socio-geographical aspects of the relocation of enterprises in Ukraine under martial law and to identify the patterns of influence of these processes on territorial planning. The article analyzes the processes of relocation of enterprises in Ukraine under martial law from the perspective of social geography. The theoretical foundations of the concept of relocation as a mechanism of economic security are considered. The results of research on the impact of relocation on territorial planning and regional development are systematized. Statistical data from official sources are analyzed, on the basis of which three main stages in the course of relocation under martial law in Ukraine are distinguished. Each of them had its own characteristics in the course. If in the first months of full-scale austerity there was a spontaneous and more massive displacement, then starting from 2024 we actually record a measured, calculated and strategically planned phenomenon. The conditions for relocation are revealed, which at the current stage are created in the context of the strategic adaptation of the economy in the fifth year of the full-scale invasion with the participation of the Government of Ukraine and international partners. The low activity of entrepreneurs in cooperation with the government program to support relocated enterprises (11%) is also indicated, which calls into question the scale of coverage of the specified program and its general usefulness. At the same time, it is noted that there is an urgent need to take into account in regional development programs the additional burden on social services and the housing market, the needs for infrastructure reconstruction, including transport networks, medical institutions, the real estate market, educational institutions and logistical support systems associated with relocation processes.

Key words: *infrastructure, production relocation, martial law, regional development, spatial planning.*

Вступ

Вимушене переміщення, чи то мешканців, чи то потужностей, виробництв, установ, це завжди виклик для суспільства. На території України від 2014 року мільйонам мешканців довелося змінити місце проживання, а тисячам підприємств – не лише місце розташування, але й умови діяльності, працівників, партнерів, споживачів. До лютого 2022 року єдиної державної підтримки релокації не існувало, хоча проблема пошуку безпечного місця для подальшої діяльності була. В період від 2014–2021 років бізнес переміщувався самостійно, як із території АР Крим, так і з поселень проведення Операції Об'єднаних Сил, при цьому просто змінюючи свою юридичну адресу в Єдиному Державному реєстрі. З лютого 2022 року нові виклики зумовили не тільки обґрунтування алгоритму релокації, але й визначення багатьох державних та міжнародних програм підтримки та супроводу переміщення виробництв та підприємств. Хоча якісно відчутною стала й сама організація переміщення, навіть у порівнянні із лютим-липнем 2022 року (Луцюк, 2025). За даними Мінекономіки України лише за 2025 рік понад 8000 підприємств скористалися можливістю релокації, що дозволило як зберегти робочі місця, так і привнесло зміни у майбутній розвиток приймаючих регіонів (Мінекономіки ..., 2025) Як зазначають В. Заросило зі співавторами, «релокація впливає на регіональну продуктивність через відмінності у промисловій інфраструктурі між східними та західними регіонами країни» (Заросило та ін, 2023).

В. Мержо та Г. Іванченко в результаті своїх досліджень особливостей формування стратегії релокації підприємств в умовах воєнного стану у державі виявили, що основними факторами є безпека, доступність ресурсів, інфраструктура, робоча сила (Мережко і Іванченко, 2023). О. Яроменко детально дослідила питання релокації, розкрила види та напрямки переміщення. Також вона вказує на значний зсув у географічному розподілі підприємств як наслідок релокаційних процесів (Яроменко, 2024). Важливо розуміти, що вимушене переміщення підприємств із процесу рятування бізнесу перетворилося на новий шанс для розвитку. При чому для розвитку як самих підприємств, адже відкриваються нові можливості, з'являються нові партнери, тощо. Для приймаючих регіонів та громад, це також окремий шлях розвитку. Адже це й нові робочі місця та відновлення й раціональне використання приміщень, це перспективи у регіональному розвитку, які варто враховувати при розробках планів просторового розвитку. Т. Мельник здійснила детальне дослідження вдалих прикладів виходу українських підприємств на міжнародний ринок саме під впливом воєнних дій. Вона розкрила географію зовнішньої експансії українського бізнесу, а також виявила основні труднощі й ризики, що виникають при цьому (Мельник, 2025).

З огляду на вище сказане метою нашого дослідження було проаналізувати суспільно-географічні аспекти релокації підприємств України в умовах воєнного стану та виявити закономірності впливу цих процесів

на територіальне планування. Задля цього нами було: визначено теоретичні засади поняття релокації підприємств у контексті суспільної географії, систематизовано наукові підходи до дослідження релокаційних процесів, проаналізовано статистичні дані та виявлено географічні закономірності релокації підприємств України, та здійснено оцінку впливу релокації на регіональний розвиток та територіальне планування регіонів України.

Матеріал і методи

Термін «релокація» (від англ. «relocation» – переміщення) у контексті розвитку підприємств означає процес переміщення бізнесу до безпечнішого регіону з урахуванням логістичних, фінансових та організаційних аспектів. За визначенням Н. Смочко та Т. Лужанської, релокація – це «інструмент економічної безпеки в умовах воєнного стану, акцентуючи на переміщенні бізнесу та виробничих потужностей з територій військових дій до безпечних регіонів» (Smochko & Luzhanska, 2022). Згідно з твердженням В. Мережко та Г. Іванченко, стратегія релокації включає 10 етапів: аналіз переваг і недоліків, дослідження ринку, планування бюджету, юридичні питання, управління персоналом, комунікацію, налаштування інфраструктури, логістику, адаптацію бізнес-моделі та оцінку результатів (Мережко і Іванченко, 2023). Широкий аспект вивчення вимушеного переміщення підприємств підкреслюють також А. Олехніцька та А. Князевич (Olechnicka & Kniazevych, 2025). Вони, на прикладі України та Польщі, досліджують просторові аспекти релокації високотехнологічних компаній та вказують, що переміщення спонукає підприємства зосереджуватися на електронній комерції та стратегіях диверсифікації, що свідчить про тенденцію до більш гнучких та стійких бізнес-моделей. Різносторонній перебіг процесу релокації передбачає як його вивчення науковцями різних галузей, так і задіяння до контролю над ним установ різностороннього спрямування. Тож при проведеному нами дослідженні ми здійснили систематичний огляд літератури, проаналізували офіційні статистичні дані матеріали звітів та провели порівняльний аналіз особливостей регіонального розвитку і, як результат, виявили географічні особливості перебігу релокації в Україні.

Первинну статистичну інформацію нами було взято із офіційних сайтів та звітів Міністерства економіки України

(Міністерство..., 2026) та даних Єдиного державного реєстру (Opendatabot, 2026); звітів із офіційних сайтів Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2025), Європейського банку реконструкції та розвитку (Грантове фінансування релокованих підприємств, 2026), Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) (Економічна підтримка України USAID, 2025) тощо.

Результати

Перед тим як розглянути географічні аспекти розвитку релокації в сучасних умовах, варто уявити, що релокація виробничих потужностей не є унікальним явищем для України. Враховуючи специфічне географічне положення України та не прості умови її історичного розвитку, масштабні вимушені переміщення виробництв, як реакція на військові загрози та геополітичні зміни, відбувалися протягом усього ХХ століття. Перша світова війна призвела до перших централізованих спроб евакуації промисловості з прифронтових територій. Хоча ці процеси мали й обмежений масштаб та організацію, вони заклали основи для подальшого розвитку державних механізмів переміщення виробництв. Періодом найбільшої в історії примусової індустріальної релокації стала Друга світова війна, зокрема у 1941–1942 рр. радянський уряд організував масштабну евакуацію промислових підприємств до Уралу, Сибіру, Казахстану та Середньої Азії. Тоді за різними оцінками, було переміщено понад 1500 великих промислових підприємств разом з обладнанням та робітниками. 2014 рік став початком нового етапу релокації в незалежній Україні. Після анексії Криму Росією та початку збройного конфлікту на сході України підприємства з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей почали переміщуватися до підконтрольних Україні регіонів. Цей процес мав переважно стихійний характер та відбувався без системної державної підтримки. Із початком Великої війни у 2022 році, повномасштабне російське вторгнення спричинило унікальну за масштабами релокацію підприємств. На відміну від попередніх періодів, держава запровадила комплексну програму підтримки релокації, що включала фінансову допомогу, логістичну підтримку та сприяння у пошуку нових виробничих майданчиків (Мінекономіки ..., 2025).

Такий тривалий і масштабний досвід релокації спричинив зацікавленість науков-

ців та затребуваність різностороннього її вивчення. Нами опрацьовано праці, що стосуються особливостей релокації із географічним контекстом. Їх можна розділити на два блоки: огляд регіонального (Заросило та ін., 2023; Гапак і Чубарь, 2024; Рожі та ін., 2024) та національного рівнів (Смочко і Лужанська, 2022; Мережко і Іванченко, 2023; Мельник і Лещух, 2024; Ярошенко, 2024; Olechnicka & Kniazevych, 2025).

Опрацювавши дані Єдиного державного реєстру релокованих підприємств, звітні матеріали Міністерства економіки України (Opendatabot, 2022–2026), нами виділено три послідовні фази перебігу релокації в умовах повномасштабного вторгнення (рис. 1).

Перша фаза (лютий–квітень 2022 року) – період екстренної евакуації. Дані події відбувалися в панічних настроях, коли рішення приймали швидко, й часто необдумано, із єдиною умовою – забезпечення безпеки. В цей період у терміновому порядку вивозилися критичне обладнання та документація, ключові працівники та активи. Це був найбільш інтенсивний та неконтрольований період релокації. Підприємці самоорганізовувалися у підборі регіонів реципієнтів, у налагодженні логістичних питань, у підборі приміщень, тощо. Основні напрямки були спрямовані із Харківської, Чернігівської, Сумської, Київської областей у напрямку західних та центральних регіонів. Також варто відмітити двосторонні тенденції для Київської області.

Друга фаза (травень 2022 по грудень 2023) – плановий період релокації. Суспільство та й держава оговтались від шокового стану, й прийшло розуміння важливості обдуманого та організованого

сприйняття реальності. На цей час керівництво держави спланувало відповідні сценарії діяльності. Мінекономіки розробило програму з підтримки та сприяння релокації підприємств (якою скористалися за даної фази понад 800 підприємств, забезпечивши при цьому понад 35 тисяч робочих місць), розроблено алгоритм юридичного та логістичного супроводу. Поряд з цим до підтримки українського бізнесу в умовах війни доєднались міжнародні партнери, пропонуючи різносторонню підтримку (від грантів та пропозицій інвестування, до документального та юридичного супроводу). У територіальному відношенні простежується чітка тенденція зі східних регіонів (Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей) до західних та Київської області, яка й надалі залишається високо урбанізованим реципієнтом (Business ..., 2026).

З початку 2024 року спостерігаються тенденції двосторонніх напрямків переміщення підприємств. Фактично, дану фазу можна описати як «фаза стратегічної адаптації», коли і суспільство, і бізнес пристосувалися не просто до виживання в умовах війни, а до функціонування та розвитку. Підприємства адаптували моделі ведення бізнесу, значна частина їх повернулася на деокуповані території, при цьому продовжуючи роботу на нових місцях (Харківська, Чернігівська, Херсонська області). Довелося диверсифікувати діяльність: переорієнтувати джерела збуту продукції та закупівлі сировини. Наявність можливостей залучення грантових коштів та інвестицій дозволило впровадження нових технологій, започаткування нових економічних кластерів, проектування технологічних парків. Фактично регіони врахували нові можли-

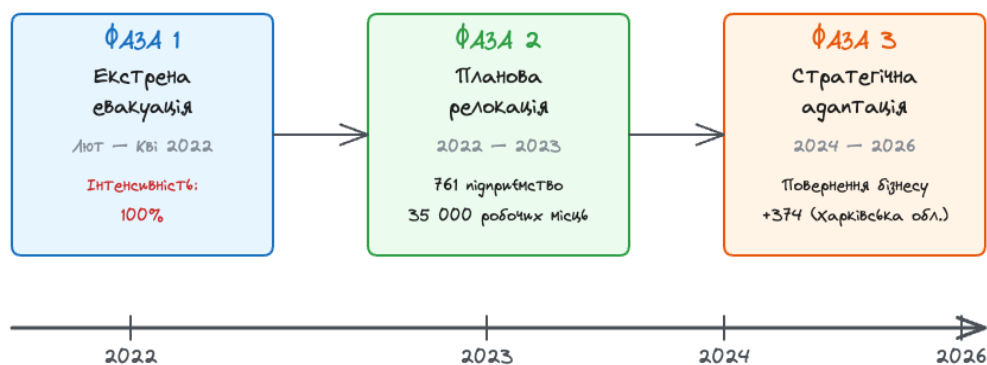

Рис. 1. Три фази релокації підприємств України в умовах військового стану (2022–2026)

вості для свого перспективного розвитку й, таким чином, одні й ті ж підприємства своєю діяльністю сприяють економічному розвитку кількох регіонів.

Якщо аналізувати за галузевою структурою релокованих підприємств, то найбільша частка серед усіх випадків зареєстрованих релокацій припадає на підприємства торгівлі. Наступною за кількістю є група підприємств, що спеціалізуються на будівництві. Реагує на наближення лінії фронту промисловість і сільське господарство, особливо галузь тваринництва. Специфічним виявився ІТ-сектор, який за рахунок можливості дистанційної роботи досить швидко зреагував на безпекову ситуацію й самоорганізовано релокувався (Мінекономіки..., 2026). Якщо ж аналізувати суто західні регіони України, то для них основну частину сформувавши підприємства сфери послуг, ІТ-сфери й переробної промисловості (Гапак і Чубарь 2024; (Business ..., 2026).

Більшість переміщених підприємств (89%) здійснюють релокацію самостійно, не користуючись умовами урядових програм, що зумовлює їх самостійний вибір громад для переміщення. То ж і фактори вибору є різними. Так, з позиції безпеки та наближеності до європейських кордонів 23,7 % переміщених підприємств обрали для відновлення діяльності Львівську область, 14,3 % – Закарпатську, близько 9% – Чернівецьку та Івано-Франківську області (Аналітика ..., 2026). Зазначені області зазнають підвищеного тиску на існуючу інфраструктуру, що вимагає швидкої адаптації до навантаження та розширення можливостей. Зокрема, зростає потреба розробки планів розвитку громад із урахуванням виділення земельних ділянок для нових підприємств, особливо для сфери послуг та ІТ-сектору.

Цікавими є також обрання міста Києва та Київської області як стратегічного бізнес-центру. Ці території стали пунктом призначення для приблизно 28% усіх релокацій. То ж у Києві значне зростання обсягів виробництва призвело до підвищеного попиту на промислові зони та допоміжну інфраструктуру (Рожі та ін., 2024).

Незважаючи на підвищені ризики, частина підприємств перемістилася в деякі південні області. Визначальну роль такого вибору зіграли логістичні переваги (Яроменко, 2024).

Як уже зазначалось, оговтавшись від подій початку повномасштабного вторгнення, Уряд України та міжнародні парт-

нери розробили шляхи та налагодили можливості організації релокації та підтримки релокованих підприємств. Насамперед це Державна програма релокації від Мінекономіки, яка допомагає із підбором місця розташування, із перевезенням потужностей, розміщенням та соціальною підтримкою працівників на новому місці. Також учасникам даної програми надається підтримка у відновленні логістичних ланцюжків та у пошуку ринків збуту. Разом з тим державні програми забезпечують спрощені системи кредитування, грантову підтримку через «єРобота» та матеріальну допомогу на відновлення переміщеного бізнесу. Як результат, біля 80% вдалося відновили свою діяльність на новому місці. Водночас, варто зауважити, що ця статистика стосується лише підприємств-учасників програми. Переважна більшість переміщених підприємств (біля 89%) діяла поза межами державної підтримки, що ставить під сумнів масштабність охоплення вказаної програми та взагалі її корисність (Умови..., 2026).

Серед організацій, які пропонують підтримку в організації переїзду та відновлення діяльності на міжнародному рівні варто вказати Програму Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР), яка передбачає грантову підтримку для малих та середніх підприємств, при умові роботи в Україні не менше двох років до 24 лютого 2022 року. Грантові кошти можуть бути використані для транспортування обладнання й сировини, демонтажу, ремонту й налаштування обладнання, чи навіть на оренду приміщення. ЄБРР за фінансування Швейцарії в рамках діяльності Фонду сприяння малому бізнесу у грантовій програмі з реконструкції пропонують грантове фінансування у розмірі до 60 тис. євро для компенсації до 85 відсотків вартості реконструкції виробничих малих і середніх підприємств, що були пошкоджені внаслідок повномасштабного російського вторгнення. Слід зазначити, що умова попередньої дворічної діяльності в Україні фактично виключає з програми новостворені підприємства, які були відкриті уже за умов воєнного стану (Економічна..., 2025).

Підтримку забезпечує USAID. Серед них програма «Економічна підтримка України», яку було відкрито у 2018 році з метою підсилення експортного потенціалу України та підтримки регіонів України, що постраждали

від військової агресії Росії. Програма також передбачає консультативну підтримку релокованого бізнесу та внутрішньо переміщених осіб, особливу підтримку українського сільськогосподарського виробництва та агроекспорту, підтримку діяльності місцевого самоврядування на деокупованих територіях України. Програма PEARL (Пілотний проєкт для раннього відновлення та добробуту) була ініціативою Global Communities в Україні, яка фінансувалася USAID. Вона надавала грантову допомогу до 25000 доларів постраждалим від війни задля їх відновлення та діяльності (Умови Державної програми релокації) (Мінекономіки..., 2026). Усі згадані програми формують багаторівневу систему підтримки, однак на практиці підприємці стикаються з необхідністю самостійно орієнтуватися серед різних механізмів допомоги, що мають різні вимоги, терміни та географічне покриття. Тим не менш, саме поєднання державних та міжнародних програм часто відкриває для релокованих підприємств нові ринки збуту та доступ до кваліфікованих трудових ресурсів у приймаючих регіонах, а грантові кошти надають можливість модернізації виробництва ще на етапі переїзду.

Не дивлячись на значну підтримку від держави та міжнародних партнерів, аналізуючи реальну практики переміщення, простежуємо низку нагальних проблем, які виходять далеко за межі логістичних проблем переїзду. Це і дефіцит трудових ресурсів, і нестача фінансування, і переформатування напрямків та структури логістичних маршрутів та невідповідність цін на нерухомість, ну і – головне – продовження бойових дій. Тому багато підприємств здійснили не одну релокацію, або ж зважилися на переїзд за кордон. Загалом варто вказати, що активно реагують на потребу у швидкому переміщенні у переважній більшості підприємці, які уже мають досвід евакуації. Більшість же зважаються на перевезення потужностей не зразу. Географічний аналіз донорів та реципієнтів у ланцюжку релокації показує, що найвищий показник обороту релокації у Київській міській раді та Київській області, що пов'язано з подвійною релокацією. Також варто зазначити, що, незважаючи на неспокійну ситуацію на території Харківської та Запорізької областей, вони залишаються у п'ятірці лідерів за серед реципієнтів, разом із Львівською, Закарпатською та вже згаданою Київською областями.

Таким чином, у поєднанні із місцевими передумовами вимушене переміщення

виробництв привнесло свої зміни у економічну географію України, що простежується у наступних моментах: насамперед це перерозподіл галузей по території, що в майбутньому призведе до зміни спеціалізації регіонів; спостерігаємо формування нових промислових кластерів у західних і центральних регіонах України, створюючи спеціалізовані економічні зони, які приваблюють підприємства сфери послуг; спостерігається реструктуризація ланцюгів доданої вартості через інтеграцію з європейськими ланцюгами поставок для переміщених підприємств; зміна в структурі зайнятості населення, адже не всі підприємства переїжджають разом із працівниками, а тому вирішується й проблема із працевлаштуванням місцевого населення тощо. Але такі, на перший погляд, позитивні тенденції супроводжуються й негативними наслідками, окрім того, що сама по собі причина релокації є військова агресія. Це і соціально-економічні, побутові та психологічні випробування релокованих працівників, а відповідно й додаткові навантаження на соціальні служби та ринок житла, потреби в реконструкції інфраструктури, включаючи транспортні мережі, медичні заклади, ринок нерухомості, освітні заклади та логістичні системи підтримки.

Розуміючи усі проблеми та переваги, що пов'язані разом і переміщеннями підприємств на місцях приймаючих громад, управлінці почали впроваджувати заходи в напрямку модифікації підходів до територіального планування регіонів-реципієнтів. Тому локальні та регіональні плани розвитку коригуються з урахуванням потреб релокованих підприємств та їхніх працівників.

Серед першочергових заходів варто виділити зосередження зусиль спрямованих на будівництво інфраструктури в безпечніших регіонах для спрощення переміщення, включаючи промислові парки, логістичні центри та житлові комплекси. Адаптивні зональні рамки з модульною інфраструктурою можуть тимчасово приймати галузі під час криз, мінімізуючи перерви завдяки заздалегідь спланованим коридорам переміщення та підготовленим промисловим майданчикам. Нові планувальні підходи акцентують увагу на зв'язку між житловими районами, промисловими зонами та транспортними вузлами для оптимізації мобільності працівників та логістики. Для цього активно переглядають норми зонування територій громад для розміщення промислової діяльності в колишніх

житлових або сільськогосподарських районах з прискореними процесами схвалення для переміщених підприємств. Невід'ємними при розробці таких планів є впровадження ідей Сталого розвитку. Адаже зусилля громад із перебудови та відновлення створюють можливості для впровадження стійких і сталих моделей розвитку, включаючи енергоефективні будівлі, виробництво відновлюваної енергії тощо. Переміщені підприємства можуть інтегрувати системи відновлюваної енергії, енергоефективні дизайни та принципи циркулярної економіки, встановлюючи стандарти сталого промислового зростання (Луцук, 2025).

Серед інноваційних підходів у плануванні території із врахуванням потреб релокації варто вказати формування «цифрових двійників для міського планування». Підхід моделювання розвитку громад за допомогою технології цифрових двійників дозволяє планувальникам симулювати різні сценарії переміщення та оптимізувати розвиток інфраструктури для переміщених підприємств. Таким чином можна спрогнозувати різні сценарії у перебігу подій, а за умови активного використання ГІС, забезпечити гармонійну інтеграцію переміщених підприємств і громад. Ще одним раціональним підходом при плануванні розвитку громад із можливістю прийняття релокованих підприємств є так званий «поліцентричний підхід» – розподіл переміщених підприємств по кількох менших громадах замість концентрації в одному чи декількох великих містах. Такий підхід може зменшити навантаження на інфраструктуру та створити більш збалансований регіональний розвиток. Оскільки багато релокованих підприємств після перемоги або залишаються на нових місцях, або ж разом із поверненням додому, залишають філії, цим самим зможуть зберегти новоутворені регіональні спеціалізації, радикально змінивши економічну географію України. Західний вектор релокації підприємств сприяє інтеграції з ринками, стандартами та логістичними центрами ЄС, потенційно прискорюючи європейську інтеграцію України (Луцук, 2025).

Обговорення

Як бачимо, релокація підприємств в умовах воєнного стану є комплексним процесом, що передбачає переміщення бізнесу із врахуванням логістичних, фінансових та організаційних аспектів. Ми погоджуємося і твердженням колег, що ключовими компонентами успішної релокації буде безпека, доступність до ресурсів, вигідна інфраструктура та трудові ресурси. Саме такі позиції зумовили поглиблення регіональних диспропорцій на користь західних регіонів які демонструють зростання економічної активності населення та створення робочих місць, тоді як для східних областей фіксуємо зниження використання промислової інфраструктури. То ж географія релокації характеризується переміщенням підприємств переважно до західних областей України, що призводить до диверсифікації їх економічної структури: на сервіс припадає 32,9 %, на ІТ – 30,7 %, на переробку – 26,4 (%). В той же час унікальну динаміку спостерігаємо у Києві та області, де спостерігається зростання обсягів виробництва на 102 % (Мінекономіки..., 2026).

Висновки

Очікується, що процес переміщення бізнесу в Україні продовжиться в найближчі роки, але характер цього процесу зміниться. Якщо у 2022 – 2023 роках переміщення було переважно вимушеним, то у 2025 році та надалі воно дедалі більше ставатиме інструментом стратегічного розвитку бізнесу. Підприємства використовують можливості державної та міжнародної підтримки для модернізації, розширення ринків збуту та підвищення ефективності діяльності. Тож, не дивлячись на усі негативні наслідки війни, потрібно враховувати перспективи вимушеного переміщення людей та виробництв у межах України. Навіть при розумінні того, що податки все ж йдуть до первинних бюджетів, регіони-реципієнти виграють через нові перспективи їх розвитку (відкриті робочі місця, опосередкований дохід до місцевого бюджету та високу ймовірність тощо, що в подальшому підприємство продовжить свою діяльність як вдома, так і на новому місці.

Список використаної літератури

Аналітика переїзду бізнесу в Україні. Аналіз Єдиного державного реєстру юридичних та фізичних осіб-підприємців. [Електронний ресурс]. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-relocation-2025> (дата звернення: 26.01.2026).

Гапак Н., Чубарь О. Реалізація програми релокації підприємств в Україні. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2024. № 1 (32). С. 225–238. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1\(32\).225-238](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1(32).225-238)

Грантове фінансування релокованих підприємств [Електронний ресурс]. URL: <https://business.dia.gov.ua/news/hrantove-finansuvannia-na-vidnovlennia-poshkodzhenykh-pidpryemstv> (дата звернення: 25.01.2026).

Економічна підтримка України USAID [Електронний ресурс]. URL: https://fscluster.org/sites/default/files/usaaid_era_inclusion_dec_2021_ukr.pdf (дата звернення: 15.02.2026).

Заросило В. О., Заросило В. В., Євчук Т. В. Проблеми правового регулювання релокації підприємств. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 4 (28). С. 26–33. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-4\(28\)-26-33](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-4(28)-26-33)

Луцюк В. Вплив релокації підприємств на територіальне планування регіонів. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції приуроченої 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.). Тернопіль: Вектор, 2025. С. 96–98.

Мельник М., Лещух І. Стратегічні пріоритети інтегрованого просторового розвитку на основі активізації агломераційних процесів. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 1. С. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-23>

Мельник Т. Ю. Особливості виходу українського бізнесу на міжнародні ринки під впливом воєнних ризиків. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4 (110). С. 3–11. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-4\(110\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2024-4(110)-3-11)

Мережко В., Іванченко Г. Основні етапи формування стратегії релокації підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-83>

Міністерство економіки України. Програма релокації підприємств. [Електронний ресурс]. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a> (дата звернення: 25.01.2026).

Рожі І. Г., Герасименко О., Грицик О. Вплив географічних факторів на розташування промислових зон та інфраструктурних об'єктів в економіці України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 4 (22). С. 772–786. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2\(20\)-772-786](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2(20)-772-786)

Яроменко О. В. Релокація підприємств України в умовах воєнного стану: географічний аспект. *Природнича освіта та наука*. 2024. № 2. С. 76–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-2.11>

Business relocation in Ukraine: where companies most often move from and to. Сайт visitukraine. [Електронний ресурс]. URL: <https://visitukraine.today/blog/6930/business-relocation-in-ukraine-where-companies-most-often-move-from-and-to> (дата звернення: 27.01.2026).

Olechnicka A., Kniazevych A. War-induced relocation of high-tech companies: Spatial perspectives from Ukraine and Poland. *International Entrepreneurship Review*. 2025. Vol. 11, No. 2. P. 83–103. <https://doi.org/10.15678/IER.2025.1102.05>

Organisation for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс]. URL: <https://www.oecd.org> (дата звернення: 11.02.2026).

Smochko N., Luzhanska T. Relocation of Ukrainian business as a tool of economic security in military state. *Social Development and Security*. 2022. Vol. 12, No. 4. P. 112–118. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.4.10>.

References

Analitika pereizdu biznesu v Ukraini. Analiz Yedynoho derzhavnogo reiestru yurydychnykh ta fizychnykh osib-pidpryiemstv. [Business relocation in Ukraine. Visitukraine website] [Electronic resource] URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-relocation-2025> (access date 26.01.2026) [in Ukrainian].

Нарак, Н., & Чубар, О. (2024). Realizatsiia prohramy relokatsii pidpryemstv v Ukraini [Implementation of the enterprise relocation program in Ukraine.]. *Neopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist [Geopolitics of Ukraine: history and present]*, 1 (32), 225–38. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1\(32\).225-238](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1(32).225-238) [in Ukrainian].

Hrantove finansuvannia relokovanykh pidpryemstv [Grant financing of relocated enterprises] [Electronic resource] URL: <https://business.dia.gov.ua/news/hrantove-finansuvannia-na-vidnovlennia-poshkodzhenykh-pidpryemstv> (access date 25.01.2026) [in Ukrainian].

Ekonomichna pidtrymka Ukrainy USAID [Economic support for Ukraine USAID] [Electronic resource] URL: https://fscluster.org/sites/default/files/usaaid_era_inclusion_dec_2021_ukr.pdf (access date 15.02.2026) [in Ukrainian].

Zarosylo, V. O., Zarosylo, V. V., & Yevchuk, T. V. (2023). Problemy pravovoho rehuliuвання relokatsii pidpriemstv [Problems of legal regulation of enterprise relocation] *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia [Expert: paradigms of legal sciences and public administration]*, 4 (28), 26–33. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-4\(28\)-26-33](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-4(28)-26-33) [in Ukrainian].

Lutsiuk, V. (2025, May 15–16). Vplyv relokatsii pidpriemstv na terytorialne planuvannya rehioniv [The influence of enterprise relocation on the territorial planning of regions]. In *Mizhdystsyplinarni intehratsiini protsesy u systemi heohrafichnoi, turyzmolohichnoi ta ekolohichnoi nauky: materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Tenopil. pp. 96–98. [in Ukrainian].

Melnyk, M., & Leshchukh, I. (2024). Stratehichni priorytety intehrovanoho prostorovoho rozvytku na osnovi aktyvizatsii ahlomeratsiinykh protsesiv. [Strategic priorities of integrated spatial development based on the activation of agglomeration processes.] *Modeling the development of the economic systems*, (1), 163–169. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-23> [In Ukrainian].

Melnyk, T. Yu. (2025). Osoblyvosti vykhodu ukrainskoho biznesu na mizhnarodni rynky pid vplyvom voiennykh ryzykiv [Peculiarities of Ukrainian business entering international markets under the influence of military risks] *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannya [Economics, Management and Administration]*, 4(110), 3–11. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-4\(110\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2024-4(110)-3-11) [In Ukrainian].

Merezhko, V., & Ivanchenko, H. (2023). Osnovni etapy formuvannya stratehii relokatsii pidpriemstva v umovakh voiennoho stanu [The main stages of forming a strategy for the relocation of an enterprise under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and society]*, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-83> [In Ukrainian].

Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Prohrama relokatsii pidpriemstv. [Ministry of Economy of Ukraine. Enterprise Relocation Program] [Electronic resource] URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a> (access date 25.01.2026) [in Ukrainian].

Rozhi, I. H., Herasymenko, O., & Hrytsyk, O. (2024). Vplyv heohrafichnykh faktoriv na roztashuvannya promyslovykh zon ta infrastrukturykh ob'ektiv v ekonomitsi Ukrainy [The influence of geographical factors on the location of industrial zones and infrastructure facilities in the economy of Ukraine]. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi [Current issues in modern science]*. № 4 (22), 772–786. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2\(20\)-772-786](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2(20)-772-786) [In Ukrainian].

Yaromenko, O. V. (2024). Relokatsiia pidpriemstv Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: heohrafichnyi aspekt [Relocation of Ukrainian enterprises under martial law: geographical aspect]. *Pryrodnycha osvita ta nauka [Natural Education and Science]*, (2), 7–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-2.11> [In Ukrainian].

Business relocation in Ukraine: where companies most often move from and to. [Sait visitukraine. \[Electronic resource\] URL: https://visitukraine.today/blog/6930/business-relocation-in-ukraine-where-companies-most-often-move-from-and-to](https://visitukraine.today/blog/6930/business-relocation-in-ukraine-where-companies-most-often-move-from-and-to) (access date 27.01.2026) [in Ukrainian].

Olechnicka, A., & Kniazevych, A. (2025). War-induced relocation of high-tech companies: Spatial perspectives from Ukraine and Poland. *International Entrepreneurship Review*, 11(2), 8–103. <https://doi.org/10.15678/IER.2025.1102.05> [in English].

Organisation for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. URL: <https://www.oecd.org> (access date 11.02.2026) [in English].

Smochko, N., & Luzhanska, T. (2022). Relocation of Ukrainian business as a tool of economic security in military state. *Social Development and Security*, 12(4), 112–118. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.4.10> [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 31.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

